

Προφορική Ιστορία και Σχολικό Πρόγραμμα

Τασούλα
Βερβενιώτη

Γιούλη
Χρονοπούλου

4^ο ΠΕ.Κ.Ε.Σ. Αττικής
Δίκτυο Σχολείων για την
Τοπική και Προφορική
Ιστορία



Αθήνα 2020

Τασούλα Βερβενιώτη - Γιούλη Χρονοπούλου
(επιμ.)

Στη μετάφραση αποσπασμάτων από τα Αγγλικά συμμετείχαν οι
εκπαιδευτικοί - μέλη του Δικτύου για την Τοπική και Προφορική
Ιστορία του 4^{ου} ΠΕ.Κ.Ε.Σ. Αττικής:

Ειρήνη Αντωνοράκου, Ευγενία Γιατρά, Γιώργος
Θώδης, Αδαμαντία Μουχελή, Μάνος Περάκης

Προφορική Ιστορία και Σχολικό Πρόγραμμα

Αθήνα 2020

Προφορική Ιστορία και Σχολικό Πρόγραμμα

Συγγραφείς: Τασούλα Βερβενιώτη, Γιούλη Χρονοπούλου (επιμ.)

Επιμέλεια έκδοσης: Κώστας Θεριανός, Γιούλη Χρονοπούλου

Εικαστικό έργο οπισθόφυλλου: «Αγκυροβόληση στη μνήμη»
Βασιλικής Σοφρά

Εκδότης: 4^ο ΠΕ.Κ.Ε.Σ. Αττικής

Copyright: 4^ο ΠΕ.Κ.Ε.Σ. Αττικής, Τασούλα Βερβενιώτη, Γιούλη
Χρονοπούλου.

Αθήνα, 2020

ISBN: 978-618-85219-1-9

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	7
Τι είναι η προφορική ιστορία;.....	8
Η προφορική ιστορία στο σχολικό πρόγραμμα.....	9
Βοηθάει τους μαθητές να αναπτύξουν «δια βίου» δεξιότητες.....	9
Βοηθάει τους μαθητές να αναπτύξουν γνωστικές δεξιότητες.....	10
Η συλλογή ιστορικών τεκμηρίων και η δημιουργική μάθηση.....	10
Η έρευνα και οι ερευνητικές δεξιότητες.....	10
Η ομιλία και η ακρόαση: γλωσσικές δεξιότητες	11
Τα μηχανήματα και ο δημιουργικός χειρισμός τους.....	12
Βοηθάει τους μαθητές να αναπτύξουν κοινωνικές δεξιότητες	12
Ο σχεδιασμός ενός προγράμματος προφορικής ιστορίας	13
Επιλογή του θέματος.....	14
Η συνέντευξη.....	15
Από ποιον θα πάρουμε συνέντευξη;.....	15
Εκπαίδευση των μαθητών στη συλλογή προφορικών μαρτυριών.....	15
Οπτικό υλικό και ιστορικά τεκμήρια	16
Παραχωρητήριο: Θέματα προστασίας προσωπικών δεδομένων.....	17
Τα μέσα καταγραφής: κασετόφωνο/βιντεοκάμερα.....	17
Τα μετά-δεδομένα της συνέντευξης.....	18
Κόστος και πηγές χρηματοδότησης	19
Ηθικά και νομικά ζητήματα	20
Ιδέες για έμπνευση.....	21
Πρωτοβάθμια εκπαίδευση.....	21
Δευτεροβάθμια εκπαίδευση - Γυμνάσιο	23
Δευτεροβάθμια εκπαίδευση - Λύκειο	24
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	26
Στοιχεία συνέντευξης - Ημερολόγιο.....	26
Παραχωρητήριο	28
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	29
Συνοπτικό σχεδιάγραμμα εργασιών	30

Εισαγωγή

Το βιβλίο αυτό υπήρξε προϊόν μιας συλλογικής δράσης και μιας συλλογικής αναγκαιότητας. Η συλλογική ανάγκη αφορά τη διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας «αλλιώς». Η συλλογική δράση πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Δικτύου Σχολείων για την Τοπική και Προφορική Ιστορία, το οποίο δημιουργήθηκε στο 4^ο ΠΕΚΕΣ Αττικής κατά το σχολικό έτος 2018-19, με στόχο την ανάδειξη της τοπικής ιστορίας και της σύνδεσής της με τη γενική, τη συμβολή στη διδασκαλία της ιστορίας με την αποδοχή του βιώματος και του συναισθήματος, τη διατήρηση της μνήμης με την καταγραφή εξιστορήσεων και την ανάδυση του νήματος που ενώνει τις γενιές.

Σ' αυτό το πλαίσιο, η Συντονίστρια Εκπαιδευτικού Έργου φιλολόγων, Γιούλη Χρονοπούλου, Υπεύθυνη του δικτύου, προσκάλεσε την ιστορικό Τασούλα Βερβενιώτη, ειδικό σε θέματα προφορικής ιστορίας, να πραγματοποιήσει στους εκπαιδευτικούς - μέλη του δικτύου μια σειρά σεμιναρίων πάνω στις αρχές, τη μεθοδολογία και τα εργαλεία της Προφορικής Ιστορίας, προκειμένου να εξασφαλιστεί η επιστημονικότητα και η εγκυρότητα του όλου εγχειρήματος.

Το επόμενο σχολικό έτος, 2019-20, καθώς το δίκτυο συνέχισε τη λειτουργία του, κοινή ήταν η διαπίστωση ότι χρειαζόταν ένα εκπαιδευτικό υλικό. Κατόπιν αυτού, εκπαιδευτικοί του δικτύου μετέφρασαν κάποια κείμενα από τα Αγγλικά. Η Τασούλα Βερβενιώτη και η Γιούλη Χρονοπούλου, με βάση την αγγλική εμπειρία, δούλεψαν συντονισμένα, ώστε να παραχθεί ένα χρηστικό εγχειρίδιο για τους Έλληνες εκπαιδευτικούς. Το παρόν βιβλίο αποτελεί έναν χρήσιμο οδηγό για την εισαγωγή της Προφορικής Ιστορίας στο σχολικό μάθημα (όχι κατ' ανάγκην μόνο στην Ιστορία) και απαραίτητο εργαλείο για εκπαιδευτικούς και μαθητές.

Τασούλα Βερβενιώτη - Γιούλη Χρονοπούλου

Τι είναι η προφορική ιστορία;

Προφορική ιστορία είναι η καταγραφή των αφηγήσεων, των αναμνήσεων, των εμπειριών και των απόψεων των ανθρώπων. Με μαγνητόφωνο ή με κάμερα, η καταγραφή των βιωμένων εμπειριών τους δημιουργεί νέες ιστορικές πηγές. Οι αναμνήσεις και οι σκέψεις τους αποτελούν μια από τις πλουσιότερες πηγές πληροφόρησης για το σήμερα αλλά και για το μέλλον.

Συλλέγοντας ή ακούγοντας προφορικές μαρτυρίες, το μάθημα της Ιστορίας παίρνει μια νέα διάσταση: δεν αφορά ένα μακρινό και νεκρό παρελθόν, τα γεγονότα του οποίου οι μαθητές πρέπει να απομνημονεύσουν. Οι μνήμες των οικογενειών, των συγγενών και των φίλων μπορούν να προσθέσουν μια νέα διάσταση στον τρόπο με τον οποίον οι μαθητές κατανοούν το παρελθόν, δηλαδή την Ιστορία. Μια προφορική μαρτυρία μπορεί να αναπαραγάγει το κλίμα και το άρωμα της εποχής και, γι' αυτό, η προφορική ιστορία μπορεί να δώσει χρώμα και βάθος στο μάθημα της ιστορίας.

Η συλλογή προφορικών μαρτυριών δεν αυξάνει μόνο το ενδιαφέρον των μαθητών για την τοπική, την εθνική και την παγκόσμια ιστορία. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί με επιτυχία στη διδασκαλία της γλώσσας, των κοινωνικών επιστημών, της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, της γεωγραφίας, της αγωγής του πολίτη, ακόμα και των θρησκευτικών, με μορφές που ποικίλλουν σε κάθε στάδιο της κοινωνικής και διανοητικής ανάπτυξης των μαθητών.

Αποτελεί, επίσης, μια ιδανική δραστηριότητα για όσους μαθητές θεωρούν ότι δεν τους ενδιαφέρει το παρελθόν, αλλά θέλουν απλώς να μάθουν να ηχογραφούν ή να βιντεοσκοπούν. Οι περισσότεροι από αυτούς, στην πορεία, εντυπωσιάζονται από τις αφηγήσεις που άκουσαν, κυρίως όταν αυτές αναφέρονται σε εμπειρίες της παιδικής ηλικίας ή τις αλλαγές που έγιναν στη γειτονιά τους και οδηγούνται και στην κατανόηση του ιστορικού γίγνεσθαι.

Τέλος, η εποχή μας είναι μια εποχή μεγάλων κοινωνικών αλλαγών, αναδιαρθρώσεων και αναταράξεων. Οι μαθητές μας έχουν ανάγκη από τη μια να αναπτύξουν τη φαντασία τους, ώστε να μπορέσουν να συλλάβουν το μέγεθός τους, και από την άλλη να οργανώσουν τη σκέψη

τους, να αναπτύξουν τις οργανωτικές τους ικανότητες, ώστε να μπορούν να τις αντιμετωπίσουν. Η φαντασία και η οργάνωση δεν είναι έννοιες ασύμβατες και ένα πρόγραμμα προφορικής ιστορίας μπορεί να συμβάλλει και στα δυο.

Η προφορική ιστορία στο σχολικό πρόγραμμα

Η πρώτη ερώτηση που θα κάνει ένας εκπαιδευτικός είναι εάν αξίζει να συμπεριλάβει την προφορική ιστορία στο σχολικό πρόγραμμα, καθώς η διαδικασία τού είναι άγνωστη και γι' αυτό μπορεί να θεωρηθεί περίπλοκη και χρονοβόρα.

Ωστόσο ένα πρόγραμμα προφορικής ιστορίας μπορεί:

- Να προσφέρει έναν συγκεκριμένο στόχο στην εκπαιδευτική διαδικασία.
- Να προάγει τη συζήτηση και τη συνεργασία μέσα στην ομάδα - τάξη.
- Να ανοίξει δρόμους για τη διερεύνηση επιμέρους ζητημάτων τοπικής, εθνικής, ακόμα και παγκόσμιας ιστορίας.

Τα παρακάτω επιχειρήματα (παιδαγωγικά, γνωστικά, κοινωνικά) μοιάζει να αφορούν μόνο τους μαθητές, αλλά ισχύουν και για τους εκπαιδευτικούς: έτσι κι αλλιώς αποτελούν «βίους παράλληλους».

Βοηθάει τους μαθητές να αναπτύξουν «δια βίου» δεξιότητες

- Αποκτούν κριτική σκέψη: μαθαίνουν να συγκρίνουν, να αξιολογούν και να ερμηνεύουν διαφορετικές πηγές και διαφορετικά γεγονότα.
- Κατανοούν την ανάγκη για προετοιμασία: κανένα πρόγραμμα προφορικής ιστορίας και καμιά συνέντευξη δεν μπορεί να έχει επιτυχία χωρίς κατάλληλη προετοιμασία.
- Αποκτούν δεξιότητες αντίδρασης στο απροσδόκητο: στην επικοινωνία τους με τους άλλους ανθρώπους είναι βέβαιο ότι θα πρέπει να μάθουν να αντιμετωπίζουν καταστάσεις που δεν τις είχαν προβλέψει και να βρίσκουν άμεσα τις πιο πρόσφορες λύσεις.
- Αποκτούν αίσθηση του παρελθόντος: ανακαλύπτουν τις ομοιότητες και τις διαφορές ανάμεσα στο «τότε» και στο «τώρα».
- Κατανοούν τη χρονολογική σειρά, το ιστορικό γίνεσθαι, δηλαδή την ακολουθία των γεγονότων και, ενδεχομένως, τις επιπτώσεις του ενός γεγονότος στο άλλο.

- Μαθαίνουν να ακούν με προσοχή τι τους λέει κάποιο άλλο άτομο.
- Αναπτύσσουν την κοινωνική τους ευαισθησία.
- Αυξάνουν το ενδιαφέρον τους για τη μάθηση και τη γνώση μέσω της έρευνας, γεγονός που θα τους ακολουθήσει σε όλη τους τη ζωή.

Βοηθάει τους μαθητές να αναπτύξουν γνωστικές δεξιότητες

Η συλλογή ιστορικών τεκμηρίων και η δημιουργική μάθηση

Οι μαθητές, συλλέγοντας μαρτυρίες (όσο πρωτόγονες κι αν είναι οι συνεντεύξεις τους και οι τεχνικές ηχογράφησης που χρησιμοποιούν), συλλέγουν τεκμήρια, δηλαδή πρωτογενείς ιστορικές πηγές: για το πώς ζούσαν οι άνθρωποι στο παρελθόν, πώς ντύνονταν, ποια ήταν τα παιχνίδια των παιδιών, πώς άλλαξε το τοπίο. Με αυτόν τον τρόπο, παύουν να είναι παθητικοί δέκτες του ιστορικού αφηγήματος. Εμπλέκονται, επίσης, δημιουργικά στην αξιολόγηση αυτών των πηγών, γιατί έχουν να αντιμετωπίσουν προβλήματα όπως:

- πότε να πιστέψουν μια πληροφορία
- πότε να αμφιβάλλουν γι' αυτήν
- πώς να οργανώνουν την παρουσίαση ενός συνόλου γεγονότων.

Οι μαθητές, μέσα από την ενεργητική και πρακτική συμμετοχή τους στο πρόγραμμα, αποκτούν ή οξύνουν τα κριτήριά τους για το τι συνιστά τεκμήριο (ιστορική πηγή) και βιώνουν την ιστορία ως μία διαδικασία αναδημιουργίας του παρελθόντος. Σαν νέοι αρχαιολόγοι προμηθεύονται με φτυάρια και αξίνες, αντί να παρακολουθούν διαλέξεις, και στέλνονται σαν ιστορικοί ερευνητές στα ανοιχτά ορυχεία της ιστορικής γνώσης. Και, επειδή συγκεντρώνουν στοιχεία από πηγές που δεν έχουν χρησιμοποιήσει οι επαγγελματίες ιστορικοί, έχουν την ευκαιρία να ανασυνθέτουν αυτά τα νέα τεκμήρια σε ένα εντελώς δικό τους δείγμα ιστοριογραφίας. Παραδείγματος χάριν, τις αναμνήσεις ενός προπάππου από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ή τις μνήμες ενός γείτονα για έναν δρόμο πριν πενήντα χρόνια. Το γεγονός ενθουσιάζει τους μαθητές και τους δίνει ένα ιδιαίτερο αίσθημα ικανοποίησης και δημιουργίας.

Η έρευνα και οι ερευνητικές δεξιότητες

Από τη στιγμή που οι μαθητές αρχίζουν να παίρνουν συνεντεύξεις, η επιθυμία να βρουν ακόμα περισσότερα στοιχεία από άλλες πηγές

μπορεί να αποβεί πολύ ισχυρή και να τους οδηγήσει να αρχίσουν να φάχνουν στις σχολικές ή τοπικές βιβλιοθήκες. Μέσα από αυτήν τη διαδικασία ανακαλύπτουν τα ευρετήρια και τους καταλόγους των βιβλιοθηκών και εξασκούνται στη χρήση τους. Επιπλέον, παίρνουν πολύτιμες πληροφορίες σχετικά με τα δημόσια αρχεία, τα πνευματικά δικαιώματα και την ανάγκη λήψης συναίνεσης.

Η ομιλία και η ακρόαση: γλωσσικές δεξιότητες

Οι γλωσσικές δεξιότητες αφορούν τόσο τον γραπτό όσο και τον προφορικό λόγο. Πριν πάρουν συνέντευξη, οι μαθητές θα πρέπει να συζητήσουν μεταξύ τους ποιες ερωτήσεις θα κάνουν και ποια είναι η καλύτερη διατύπωση. Σε μια επιτυχημένη συνέντευξη οι ερωτήσεις είναι σύντομες, απλές, ανοιχτές και άμεσες: Περιγράψτε μας το σχολείο σας, Πείτε μας για την πρώτη σας δουλειά, κοκ. Όταν ακούσουν τις ηχογραφημένες συνεντεύξεις, συνήθως ασκούν κριτική στον τρόπο με τον οποίο έθεσαν τις ερωτήσεις: είναι ο καλύτερος τρόπος για να μαθαίνουν.

Στη διάρκεια της συνέντευξης, εξασκούνται να ακούν με προσοχή τους άλλους ανθρώπους και να προσπαθούν να κατανοήσουν τι ακριβώς θέλουν να τους πουν. Αυτό μπορεί να απαιτήσει έντονη συγκέντρωση. Χωρίς να το συνειδητοποιούν, επιλύουν προβλήματα σχετικά με την κατανόηση των σχολικών κειμένων.

Οι μαθητές, παίρνοντας συνέντευξη από κάποιον, αποκτούν αυτοπεποίθηση στο να εκφράζονται λεκτικά. Μετά τη συνέντευξη θα πρέπει να απομαγνητοφωνήσουν μικρά ή μεγάλα αποσπάσματα, να μεταφέρουν, δηλαδή, από τον προφορικό στον γραπτό λόγο τις κουβέντες, τις έννοιες, τα νοήματα και τις λέξεις του αφηγητή, βάζοντας και τα σημεία της στίξης. Τότε, καλό είναι να συζητήσουμε στην τάξη τις διαφορές ανάμεσα στον γραπτό και τον προφορικό λόγο. Στο τελικό στάδιο, όταν θέλουν να παρουσιάσουν τη δουλειά τους, συμπεριλαμβάνοντας και απομαγνητοφωνημένα αποσπάσματα, αποκτούν τη δεξιότητα να οικοδομούν, να δημιουργούν τη δομή μιας αφήγησης, με αρχή, μέση και τέλος.

Τα μηχανήματα και ο δημιουργικός χειρισμός τους

Οι μαθητές, εκτός από την απλή χρήση του υπολογιστή, του μαγνητοφώνου ή μιας βιντεοκάμερας, μπορούν να αναπτύξουν και άλλες ικανότητες. Για παράδειγμα, στην παρουσίαση της δουλειάς τους, μπορούμε να τους ωθήσουμε να δημιουργήσουν θεματικά αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις, να συνδυάσουν τις διαφάνειες με τον ήχο, να τυπώσουν ένα φυλλάδιο με αποσπάσματα από συνεντεύξεις και φωτογραφίες ή να οργανώσουν μια έκθεση χρησιμοποιώντας όλα αυτά μαζί. Οι ιστορίες ζωής δίνουν έμπνευση για έργα τέχνης, παραστάσεις και παραγωγή λόγου κάθε είδους.

Βοηθάει τους μαθητές να αναπτύξουν κοινωνικές δεξιότητες

Στα προγράμματα προφορικής ιστορίας οι μαθητές μπορούν να αποκτήσουν θεμελιώδεις ικανότητες επικοινωνίας με τους 'άλλους', τους διαφορετικούς από αυτούς. Η ίδια η πράξη της συνέντευξης βοηθάει να καλλιεργήσουν τη διακριτικότητα και την υπομονή, την ικανότητα να επικοινωνούν, να ακούν τον αφηγητή τους με τρόπο που να τον κάνουν να αισθάνεται άνετα, πράγμα που είναι αναγκαίο για να εξασφαλίσουν τις πληροφορίες που χρειάζονται. Για να πάρουν μια συνέντευξη, πρέπει να συμπεριφερθούν σαν ενήλικες· δεν γίνεται να χασκογελούν. Μαθαίνουν να κινούνται στον κόσμο των ενηλίκων.

Επιπλέον, οι μαθητές που θα απευθυνθούν προς την τοπική κοινωνία για να συλλέξουν τις μαρτυρίες τους, παλιές φωτογραφίες ή άλλα τεκμήρια, βοηθούν στη δημιουργία σχέσεων/ δεσμών του σχολείου με την κοινότητα.

Στα προγράμματα προφορικής ιστορίας όπου εμπλέκονται διαφορετικές γενιές, οι νέοι διαπιστώνουν ότι οι ηλικιωμένοι είναι πολύ πιο ενδιαφέροντες απ' όσο νόμιζαν. Οι ηλικιωμένοι, πάλι, εκπλησσονται και εντυπωσιάζονται από το ενδιαφέρον των νέων και προθυμοποιούνται να τους μεταδώσουν τις εμπειρίες της γενιάς τους. Οι μαθητές είναι περήφανοι που μέσα από τον ρόλο του ερευνητή, εμπλέκονται στον «θαυμαστό» κόσμο των ενηλίκων και οι ενήλικες ενθουσιάζονται που μπορούν να μιλήσουν στη νέα γενιά για τις εμπειρίες τους. Με αυτόν τον τρόπο, διαμορφώνονται διαχρονικά σταθερές σχέσεις, από τις οποίες επωφελείται και η σχολική μονάδα.

Τα πολυπολιτισμικά προγράμματα ενισχύουν την αμοιβαία κατανόηση και τον σεβασμό. Μέσα από τις προφορικές μαρτυρίες, μπορούν να εντοπίσουν και να αναλύσουν τις διαφορές, αλλά και να ανακαλύψουν τους κοινούς τόπους με τους συμμαθητές τους που κατάγονται από άλλες χώρες. Οι νέοι ενδιαφέρονται για ιστορίες που αφορούν τη ζωή σε άλλους πολιτισμούς, καθώς και για τους τρόπους προσαρμογής στις συνθήκες ζωής της χώρας υποδοχής. Όσοι μαθητές έχουν έρθει πρόσφατα στη Ελλάδα, μπορούν και αυτοί να διεξαγάγουν πετυχημένες συνεντεύξεις.

Το να παίρνει κανείς συνεντεύξεις είναι δημιουργικό και αφάνταστα γοητευτικό!

Ο σχεδιασμός ενός προγράμματος προφορικής ιστορίας

Ο σχεδιασμός του προγράμματος είναι απαραίτητος, γιατί συνήθως η διάρκειά του είναι μεγαλύτερη από την αρχική εκτίμηση. Δεν αυτοσχεδιάζουμε. Το πλαίσιο δράσης πρέπει να είναι σταθερό αλλά και ευέλικτο. Γι' αυτό 'κλειδώνουμε' δύο ημερομηνίες: πριν ξεκινήσουν οι συνεντεύξεις και μετά το τέλος τους.

Περιλαμβάνει τρία ισόχρονα στάδια:

1. **Προετοιμασία:** Ορίζουμε το θέμα όσο γίνεται πιο συγκεκριμένα (τοπικά και χρονικά)
 - Βρίσκουμε και μελετούμε παρόμοιες δουλειές, δημοσιευμένες και μη: από εφημερίδες, περιοδικά, βιβλία, διαδίκτυο, χάρτες, φωτογραφίες.
 - Βρίσκουμε τους ανθρώπους που θα δώσουν συνέντευξη. Μαθαίνουμε το βιογραφικό, την οικογένεια, την καταγωγή τους.
 - Φτιάχνουμε οδηγό συνέντευξης. **ΟΣΟ ΠΙΟ ΠΟΛΛΑ ΞΕΡΟΥΜΕ, ΤΟΣΟ ΠΙΟ ΠΟΛΛΑ ΜΑΘΑΙΝΟΥΜΕ.**
 - Θέτουμε τα κριτήρια αξιολόγησης σε συνεργασία με τους μαθητές. Αυτά θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν και τη συνεργασία, την πρωτοβουλία, την αντιμετώπιση προβλημάτων κ.ά.
2. **Συλλογή προφορικών μαρτυριών και υλικού.** Ανάλογα με τον χρόνο που διαθέτουμε, μπορούμε να πάρουμε συνεντεύξεις από

έναν μικρό αριθμό ανθρώπων ή να επεξεργαστούμε ένα πρόγραμμα μεγαλύτερης εμβέλειας. (Βλ. παρακάτω για την τεχνική της συνέντευξης).

3. **Αξιολόγηση του υλικού και επιλογή τρόπων παρουσίασής του.** Είναι και σωστό και σκόπιμο να γίνει μία εκδήλωση, ώστε να παρουσιαστεί η δουλειά. Η επιλογή του τρόπου παρουσίασης των συνεντεύξεων αποτελεί ένα πολύ σημαντικό στοιχείο. Μπορεί να γίνει μια απλή παρουσίαση ή μια θεατρική παράσταση, να δημοσιοποιηθεί σε έναν ιστότοπο, σε κάποιο περιοδικό, σε κάποιο τοπικό κανάλι, στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ή να φτιαχτεί μια ιστοσελίδα, ένα φυλλάδιο, ακόμα και ένα έργο τέχνης.

Από την αρχή του προγράμματος πρέπει να ξέρουμε εάν θα συμμετέχει όλη η τάξη ή μόνο μια ομάδα μαθητών και εάν το πρόγραμμα θα διεξάγεται κατά τη διάρκεια των διδακτικών ωρών ή μετά το σχολείο. Και οι δύο εκδοχές είναι εφικτές, αλλά θα πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψη ο αριθμός των μαθητών, η ηλικία τους και η διαθεσιμότητά τους.

Εάν επιλέξουμε να δουλέψουμε με ομάδες εργασίας, κάθε υπό-ομάδα μπορεί να διαχειριστεί ένα επιμέρους θέμα. Ζητάμε από κάθε υπό-ομάδα να αποκτήσει ένα όνομα, να καταγράψει τις δουλειές που ανέλαβε κάθε μέλος της, καθώς και το χρονοδιάγραμμα. Ένα αντίγραφο θα μπει στον φάκελο του πρότζεκ και ένα θα κρατήσει η ομάδα. Τελιώνοντας το πρώτο στάδιο όλες οι υπό-ομάδες ανακοινώνουν τον σχεδιασμό τους και στις υπόλοιπες. Το ίδιο γίνεται και μετά το τέλος του δεύτερου σταδίου: τη συλλογή μαρτυριών. Στο τρίτο στάδιο, ίσως χρειαστεί κάποιο λογισμικό ή υποστήριξη από συναδέλφους ή γονείς ή συνεργασία με το εργαστήριο της Πληροφορικής.

Επιλογή του Θέματος

Μπορεί να έχουμε υπόψη μας κάποιο θέμα ή να μας το προτείνουν οι μαθητές μας. Αν δεν ισχύει τίποτα από τα παραπάνω, επιλέγουμε ένα θέμα σχετικό με αυτά που διδάσκουμε ή με ένα επίκαιρο γεγονός ή κάτι σχετικό με το σχολείο, τους μαθητές ή την περιοχή μας. Το θέμα μπορεί να 'ξεπηδήσει' επίσης μέσα από ένα καταιγισμό ιδεών που θα διεξαχθεί στη σχολική τάξη. Ιδέες για θέματα μπορούμε να πάρουμε και από το

δεκάλεπτο τρέιλερ του Μαθητικού Συνεδρίου. Βλ.

<http://oralhistorygroups.gr/trailer-1mspi/>

Η συνέντευξη

Από ποιον θα πάρουμε συνέντευξη;

Οι περισσότεροι άνθρωποι χαίρονται να μοιράζονται τις εμπειρίες τους με μαθητές και είναι πρόθυμοι να βοηθήσουν, αλλά, όταν οι συνεντεύξεις αφορούν προσωπικά ζητήματα, καλό είναι να αναλογιστούμε κατά πόσον μπορούμε να τα δημοσιοποιήσουμε. (Βλ. παρακάτω θέματα δεοντολογίας).

Καλό είναι επίσης να εξετάζουμε και τις πρακτικές πτυχές: οι πολύ ηλικιωμένοι είναι πιο δυσκίνητοι. Για μια καλή συνέντευξη χρειάζεται ένα ήσυχο μέρος, όπου οι αφηγητές μας θα αισθάνονται οικεία. Ο καλύτερος χώρος είναι το σπίτι τους. Στις «Λέσχες Φιλίας» (ΚΑΠΗ) ή σε μία εκδήλωση υπάρχει πολύς θόρυβος: καλύτερα να τις αποφεύγουμε.

Εκπαίδευση των μαθητών στη συλλογή προφορικών μαρτυριών

Καθώς οι συνεντεύξεις αποτελούν κομβικό σημείο της όλης διαδικασίας, οι μαθητές πρέπει αφενός να κατανοήσουν τη φύση της μνήμης, αφετέρου να προετοιμαστούν με αυτοπεποίθηση και επάρκεια για την καταγραφή και τη χρήση της. Το καλύτερο είναι η σχετική εκπαίδευση να γίνει από κάποιο άτομο με εμπειρία στην προφορική ιστορία και όχι από κάποιον δημοσιογράφο, γιατί οι μέθοδοι της προφορικής ιστορίας που βοηθούν τους ανθρώπους να θυμηθούν το παρελθόν τους είναι ριζικά διαφορετικές από τις μεθόδους όσων έχουν εκπαίδευση στο χώρο της επικοινωνίας και έχουν ασκηθεί να αποσπούν τις επιθυμητές δηλώσεις σε σύντομο χρόνο.

Στη διάρκεια μια συνέντευξης οι μαθητές πρέπει να μάθουν:

- Να ακούν και να μην διακόπτουν τον αφηγητή. Σε περίπτωση που θέλουν μια διευκρίνιση, να κρατούν μια σημείωση και να τον ρωτούν μόλις τελειώσει.
- Να κοιτούν τον αφηγητή στα μάτια, να επικοινωνούν μη λεκτικά και να αποφεύγουν τα επιφωνήματα: Ναι!, Τι ωραία!, Πολύ λυπάμαι!, Κρίμα!

- Να ρωτούν για τα αυτονόητα της καθημερινότητας: το ντύσιμο, το χτένισμα, το σπίτι
- Να προσπαθούν να μάθουν την πραγματικότητα: Τι ακριβώς συνέβη τότε;
- Να κινητοποιούν τη σκέψη του αφηγητή: Γιατί νομίζετε ότι έγινε έτσι;
- Να μάθουν τα συναισθήματα και τις σκέψεις που είχε/έκανε τότε και τώρα: Πώς αισθανθήκατε τότε; Τι σκέφτεστε τώρα;
- Να μην λογομαχούν αλλά να λένε: άκουσα ότι ...

Το αν ο εκπαιδευτικός θα χρειαστεί θεωρητική υποστήριξη από έναν ειδικό εξαρτάται από την εμπειρία του. Επικοινωνήστε με τις ομάδες προφορικής ιστορίας (ΟΠΙ) σχετικά με τις δυνατότητες εκπαίδευσης που μπορούν να σας παράσχουν. Χρήσιμες πληροφορίες υπάρχουν στην ιστοσελίδα τους: <http://oralhistorygroups.gr/pos-douleuoun-oi-omades/research-interview/>.

Εναλλακτικά, αν δεν εξασφαλίσουμε κάποιον εξωτερικό εκπαιδευτή, επιλέγουμε παραδείγματα από δουλειές μαθητών στο: <http://oralhistorygroups.gr/mathitiko-synedrio-2019/>. Θα μας δοθεί η δυνατότητα, αφού ακούσουμε κάποιες συνεντεύξεις να συζητήσουμε με τους μαθητές τα προβλήματα, τα θετικά ή/και τα αρνητικά των συγκεκριμένων συνεντεύξεων. Μπορούμε επίσης να κάνουμε και μια συνέντευξη μέσα στην τάξη, μεταξύ δύο μαθητών.

Ένα αποτελεσματικό βιωματικό εργαστήριο μέσα στην τάξη είναι να δημιουργηθούν ομάδες των τριών· ο ένας θα παίξει το ρόλο του αφηγητή, ο άλλος του ερευνητή και ο τρίτος του παρατηρητή. Καλό είναι να δοθούν ένα ή δύο θέματα πάνω στα οποία θα γίνει η συνέντευξη, όπως ο καλύτερός μου φίλος ή η πρώτη μέρα στο σχολείο. 20' είναι ικανός χρόνος για τη συνέντευξη. Στη συνέχεια, μπορούμε να συζητήσουμε ανοιχτά τις εμπειρίες όσων συμμετείχαν στο εργαστήριο - συνολικός προβλεπόμενος χρόνος: μιάμιση ώρα. Αποτελεί μία ενδιαφέρουσα εμπειρία.

Οπτικό υλικό και ιστορικά τεκμήρια

Μπορούμε να εμπλουτίσουμε τις ηχογραφημένες μαρτυρίες με οπτικό υλικό και άλλα τεκμήρια. Ενθαρρύνουμε τους αφηγητές μας να μας δώσουν / δείξουν παλιές φωτογραφίες, αποκόμματα εφημερίδων ή

έγγραφα. Εάν έχουμε μαζί μας αντίστοιχο υλικό, μπορεί αυτό να παρακινήσει τον αφηγητή, ώστε να είναι πιο αποκαλυπτικός στη διάρκεια της συνέντευξης. Επίσης, φροντίζουμε να φωτογραφίζουμε κάθε βήμα της δουλειάς μας.

Παραχωρητήριο: Θέματα προστασίας προσωπικών δεδομένων

Τα ζητήματα προσωπικών δεδομένων πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη, αλλά ταυτόχρονα δεν πρέπει να αποτελούν εμπόδιο στην εμπλοκή των μαθητών στη συλλογή προφορικών μαρτυριών. Οποσδήποτε θα πρέπει να τηρηθούν τα οριζόμενα πλαίσια από τον Κανονισμό Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων. Χρειάζεται άδεια για οποιας εμβέλειας πρόγραμμα Προφορικής Ιστορίας. Θεωρείται καλή πρακτική να λαμβάνεται υπόψη ποιος κατέχει τις καταγραφές και ποιος έχει δικαίωμα να τις δημοσιοποιήσει.

Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να έχουν ενημερώσει τους μαθητές για τα πνευματικά δικαιώματα και την άδεια χρήσης των δεδομένων της συνέντευξης. Στη διάρκεια της συνέντευξης και πριν ξεκινήσει η αφήγηση, οι ερευνητές δίνουν στον αφηγητή να διαβάσει το Παραχωρητήριο, το οποίο υπογράφει μετά το τέλος της συνέντευξης. Ο αφηγητής έχει το δικαίωμα να θέσει τους όρους του για τη μη χρήση κάποιων στοιχείων της αφήγησής του. Το Παραχωρητήριο υπογράφεται και από τον υπεύθυνο του προγράμματος, γι' αυτό είναι καλύτερο να έχουμε δύο αντίγραφα: το ένα να μένει στον αφηγητή και το άλλο στο σχολείο. (Βλ. το υπόδειγμα στο Παράρτημα.)

Ακόμη κι αν μια συνέντευξη δεν χρησιμοποιηθεί έξω από το σχολείο, θα πρέπει να ζητήσουμε από τον αφηγητή μας να υπογράψει Παραχωρητήριο για την πιθανή δημοσιοποίηση της συνέντευξης ή αποσπασμάτων της σε ιστότοπο, έκθεση, έκδοση, εφαρμογή ή σε οποιοδήποτε άλλο μέσο που, ίσως, εφευρεθεί στο μέλλον.

Τα μέσα καταγραφής: κασετόφωνο/βιντεοκάμερα

Καλά τεχνικά μέσα ισοδυναμούν με ένα καλό αποτέλεσμα. Τα εργαλεία εξαρτώνται και από τον τρόπο που τα χρησιμοποιούμε. Μπορούμε να φάξουμε στον περίγυρό μας μήπως κάποιος ξέρει να διδάξει τους μαθητές τη χρήση τους.

Το βίντεο προσθέτει εκφράσεις, χειρονομίες, αλλά καλό είναι να έχουμε μαζί μας και μαγνητόφωνο. Τα νέα έξυπνα τηλέφωνα ή τα τάμπλετ κάνουν αρκετά καλή δουλειά, αλλά ένα καλό μαγνητόφωνο ή μια καλή κάμερα είναι αναντικατάστατα. Σε ένα smart phone μπορούμε να προσθέσουμε ένα μικρόφωνο για καλύτερη απόδοση. Τα καλά εργαλεία είναι αυτά που δέχονται εξωτερικά μικρόφωνα. Ο ήχος σε .wav είναι σίγουρα πιο καλός από .mp3. Επειδή το μαγνητόφωνο είναι πιο οικονομικό, θα μπορούσαμε να αγοράσουμε ένα καλό μαγνητόφωνο και να έχουμε εικόνα από μια κάμερα πιο φτηνή.

- **Ελέγχουμε τα μηχανήματα** πριν από τη συνέντευξη. Ζητάμε από τον αφηγητή μας να κάνουμε μια δοκιμή. Τα ελέγχουμε και στη διάρκεια της συνέντευξης. Καλό είναι να υπάρχει ένα άτομο για αυτή τη δουλειά.
- **Ο χώρος:** Τοποθετούμε το μαγνητόφωνο όσο πιο κοντά γίνεται στον αφηγητή μας. Προσέχουμε ώστε το κάδρο της βιντεοκάμερας να περιλαμβάνει και τα χέρια του μιλούν και αυτά. Ο φακός της κάμερας πρέπει να βρίσκεται στο ύψος του κεφαλιού του αφηγητή.
- **Σεβόμαστε τον χώρο** του αφηγητή και τον ίδιο.
- **Η απόσταση:** Δεν καθόμαστε ούτε πολύ μακριά ούτε πολύ κοντά του. Η καλύτερη θέση είναι απέναντι και κάπως λοξά.
- **Ο φωτισμός:** Ποτέ δεν πρέπει να βρίσκεται πίσω από τον αφηγητή μας.
- **Οι θόρυβοι:** Προσπαθούμε να μηδενίσουμε τους θορύβους, τόσο τους εξωτερικούς όσο και τους εσωτερικούς (ψυγείο, κινητά, τζιτζίκια, τηλεόραση κ.ά.)
- Ένα καλό πρόγραμμα για μοντάζ ηχητικών αρχείων είναι το Audacity και για τα βίντεο το Movie Maker. Και τα δυο μπορούμε να τα 'κατεβάσουμε' χωρίς πληρωμή.

Τα μετά-δεδομένα της συνέντευξης

Με το τέλος της συνέντευξης έχουμε το ηχητικό ή και οπτικοακουστικό αρχείο, το Παραχωρητήριο και τυχόν φωτογραφίες ή άλλα υλικά που μας παραχώρησε ο αφηγητής. Εάν θέλουμε η συνέντευξη να αποτελέσει υλικό και για επόμενες δουλειές, τότε δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί η δουλειά μας. Ακολουθούν τα παρακάτω βήματα:

- Από το μαγνητόφωνο ή/και την κάμερα, τα ηχητικά ή/και οπτικοακουστικά αρχεία αποθηκεύονται σε δύο τουλάχιστον μέσα: σε υπολογιστή, σε εξωτερικό σκληρό δίσκο, ή σε CD/ DVD.
- Αμέσως μετά, γράφουμε το Ημερολόγιο. (Βλ. υπόδειγμα στο Παράρτημα.)
- Φτιάχνουμε ένα αντίγραφο της συνέντευξης και το δίνουμε στον αφηγητή μαζί με τα υλικά που, τυχόν, μας παραχώρησε.
- Περίληψη, απομαγνητοφώνηση. Είναι σίγουρο πώς οι μαθητές μας κατέγραψαν ένα συναρπαστικό υλικό, όμως λίγοι μπορούν να το ακούσουν ολόκληρο. Θα πρέπει να γίνει μια περίληψη με τα πιο σημαντικά θέματα και απομαγνητοφώνηση με τα πιο ενδιαφέροντα. Οι μαθητές θα χρειαστεί να εκπαιδευτούν στις απαιτούμενες δεξιότητες. Στην περίπτωση μεγάλου όγκου συνεντεύξεων, συστήνεται η χρήση προγράμματος. Βλ. <http://oralhistorygroups.gr/pos-douleuoun-oi-omades/docsslideshows/>

Κόστος και πηγές χρηματοδότησης

Ένα σχέδιο δράσης προφορικής ιστορίας λογικά απαιτεί κάποια έξοδα για τον εξοπλισμό, την εκπαίδευση (γενική & τεχνική), τις πιθανές μετακινήσεις (για συνάντηση με τους αφηγητές ή για επίσκεψη σε κάποιον τόπο ή αρχείο), το τελικό προϊόν για την αποτύπωση του υλικού και των αποτελεσμάτων μας (έντυπο, ραδιοφωνική εκπομπή, ιστοσελίδα, βίντεο, παράσταση, έκθεση, κλπ.), την τελική εκδήλωση κ.ά.

Πολλές φορές υπάρχει η δυνατότητα να καλύψουμε τα απαιτούμενα έξοδα από φορείς, όπως: Δήμους (καθώς το πρόγραμμα αφορά συχνά την τοπική ιστορία), Συλλόγους Γονέων, τοπικούς Συλλόγους (π.χ. Ποντίων, Μικρασιατών, κλπ.), Κοινοφελή Ιδρύματα, Καταστήματα της περιοχής, κοκ.

Σχετικά με τον εξοπλισμό, μπορούμε να απευθυνθούμε σε κάποιον φίλο ή γονέα ή ένα κοντινό Πανεπιστήμιο ή αρχείο ή μουσείο ή ομάδα τοπικής ιστορίας, που συνήθως προθυμοποιούνται να μας δανείσουν ή

και να μας διδάξουν. Για το ενδεχόμενο αγοράς, βλ. <http://ohda.matrix.msu.edu/askdoug/>

Σε κάθε περίπτωση, θα χρειαστούν (κυρίως για την κάμερα):

- Δύο κάρτες μνήμης
- Ένα τρίποδο· κάποια τοποθετούνται και πάνω στο τραπέζι και είναι πιο οικονομικά.
- Ακουστικά· μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε και αυτά που έχουμε για το κινητό μας.
- Μια μπαλαντέζα· οι μπαταρίες τελειώνουν σύντομα.

Σχετικά με την εκπαίδευση στα μηχανήματα, μπορούμε να απευθυνθούμε σε κάποιον κινηματογραφιστή ή σε ένα ΜΜΕ, για να βοηθήσει στην εξοκείωση των μαθητών με την κινηματογράφιση, την ψηφιακή αφήγηση ή τη διαδικτυακή ραδιοφωνική μετάδοση.

Ηθικά και νομικά ζητήματα

Με την υπογραφή του Παραχωρητηρίου έχουμε κατοχυρώσει τη δυνατότητα να μπορούμε να δημοσιοποιούμε όλη τη συνέντευξη ή μέρος της, σε περίπτωση που ο αφηγητής μας έθεσε κάποιους όρους. Για να μην αντιμετωπίσουμε στη συνέχεια προβλήματα, είναι σημαντικό, πριν ξεκινήσουμε τη συνέντευξη, να έχει κατανοήσει ο αφηγητής τον σκοπό του πρότζεκτ και το πώς θα χρησιμοποιηθεί η συνέντευξή του. Μερικές φορές, υπάρχουν αφηγητές που καταθέτουν τις εμπειρίες τους απερίσκεπτα, κυρίως, γιατί δεν είναι συνηθισμένοι να μιλούν για τον εαυτό τους και αυτή η διαδικασία τους 'ξυπνάει' πολλών ειδών αναμνήσεις. Σε περίπτωση που, εκ των υστέρων, μας ζητήσουν να παραλείψουμε κάποιο περιστατικό από όσα μας αφηγήθηκαν, πρέπει να το σεβαστούμε.

Οι άνθρωποι που έχουν μοιραστεί μαζί μας πολύ προσωπικές ενθυμήσεις νιώθουν συχνά τρωτοί, ευάλωτοι, γι' αυτό, αμέσως μετά τη συνέντευξη, είναι καλό να τους στείλουμε μια ευχαριστήρια επιστολή. Αυτή μπορεί να επαναλαμβάνει όσα ήδη τους έχουμε πει για τους τρόπους με τους οποίους η συνέντευξη τους θα δημοσιοποιηθεί και να εξηγήει ότι θα τους δώσουμε ένα αντίγραφο και θα τους προσκαλέσουμε στην παρουσίαση της δουλειάς μας.

Το σχολείο πρέπει να προστατεύσει τους μαθητές τους, εάν τυχόν, στη διάρκεια μιας συνέντευξης που έδωσαν σε συμμαθητή τους,

αποκαλύψουν προσωπικές λεπτομέρειες που οι οικογένειές τους, ίσως, δεν θα ήθελαν να δημοσιοποιήσουν. Πρέπει να τους επισημάνουμε ότι δεν χρειάζεται να απαντήσουν σε ερωτήσεις που τους φέρνουν σε δύσκολη θέση, ενώ παράλληλα θα πρέπει να αντιμετωπίζουν τις εμπειρίες των άλλων με σεβασμό και όχι με διάθεση κουτσομπολιού και ειρωνείας.

Ιδέες για έμπνευση

Υπάρχουν πολλοί τρόποι για να αξιοποιηθούν οι ηχογραφήσεις / βιντεοσκοπήσεις: για δημιουργία έργων τέχνης γλυπτικής, θεατρικές παραστάσεις, χορού, παντομίμας, ποίησης, διαδραστικών εκθέσεων, αλλά και για ιστοσελίδες, εφαρμογές, φυλλάδια, ραδιοφωνικές εκπομπές και πολλά άλλα.

Παρακάτω παραθέτουμε παραδείγματα για έμπνευση κατά εκπαιδευτικές βαθμίδες τόσο από ελληνικά όσο και από αγγλικά σχολεία. Πολλά από τα έργα αυτά είχαν μικρούς προϋπολογισμούς, χωρίς μάλιστα να προϋπάρχει σχετική εμπειρία, αλλά τα σχολεία χρησιμοποίησαν μια πληθώρα διαφορετικών και καινοτόμων τρόπων για να μοιραστούν τις μαρτυρίες που συγκέντρωσαν, αλλά και για να εμπνεύσουν τους μαθητές.

Πρωτοβάθμια εκπαίδευση

«Το χωροχρονικό ταξίδι της γειτονιάς μου και της ελληνικής μετανάστευσης» από το 54^ο Δημοτικό Σχολείο Πειραιά (τάξεις: Ε1 και Ε2). Χρησιμοποίησε τις προφορικές συνεντεύξεις των παλιών κατοίκων της γειτονιάς, με προσφυγικό παρελθόν, προκειμένου να ανασυνθέσει όψεις της καθημερινής τους ζωής του παρελθόντος: αναμνήσεις γεύσεων που έγιναν μαγειρικές και συμμετείχαν σε αυτές και οι μαθητές, παλιά παιχνίδια που έπαιζαν ή έφτιαχναν οι αφηγητές. Ακόμα, οι μαθητές δημιούργησαν ένα κόμικ με φωτογραφίες και διαλόγους που έγραψαν οι ίδιοι εμπνεόμενοι από τις αφηγήσεις τους. Τέλος, οι προφορικές μαρτυρίες ενέπνευσαν τους μαθητές να γράψουν ένα δικό τους ποίημα. Βλ. σχετικά [εδώ](#)

«Ερευνώντας την ιστορία της γειτονιάς: Προφορικές μαρτυρίες και τεκμήρια ``αφηγούνται`` τη γειτονιά του 30^{ου} Δημοτικού Σχολείου Βόλου τη δεκαετία του '50» από το 30^ο Δημοτικό Σχολείο Βόλου, το

οποίο συνεργάστηκε με την Ομάδα Προφορικής Ιστορίας Μαγνησίας (ΟΠΙ-ΜΑ). Πρόκειται για συνεντεύξεις με ανθρώπους που κατοικούσαν κοντά στο σχολείο και κατέγραψαν τις ποικίλες εμπειρίες τους από τη γειτονιά δίνοντας πληροφορίες για τη σχολική ζωή, τα παιδικά τους χρόνια, την οικογένεια, την παιδική εργασία, τα επαγγέλματα, τα καταστήματα και τα εργοστάσια που υπήρχαν τότε στην περιοχή, καταθέτοντας παράλληλα και φωτογραφίες από τα προσωπικά τους αρχεία. Βλ. σχετικά [εδώ](#)

Αγγλία: «Εορτασμός επετείου από τα 200 χρόνια λειτουργίας του σχολείου». Οι μαθητές πήραν δώδεκα συνεντεύξεις από ανθρώπους που φοίτησαν στο σχολείο από τη δεκαετία του 1920 μέχρι τη δεκαετία του 1960. Ένας συγγραφέας της περιοχής, χρησιμοποιώντας το υλικό των συνεντεύξεων, έγραψε ένα θεατρικό έργο 30 λεπτών, το οποίο ανέβασαν οι μαθητές και το παρουσίασαν στην κοινότητα. Παράλληλα, οι μαθητές δημιούργησαν μια ραδιοφωνική εκπομπή.

Αγγλία. Πρόγραμμα Δημοτικών σχολείων σε συνεργασία με το τοπικό Μουσείο.

- Οι μαθητές της Ε΄ τάξης πήραν συνέντευξη από έξι εργάτες ταπητουργίας. Οι συνεντεύξεις έγιναν στον χώρο του σχολείου και στο Μουσείο. Αποσπάσματα των συνεντεύξεων χρησιμοποιήθηκαν στο Μουσείο. Ένα δείγμα [εδώ](#)
- «Πρόγραμμα με παιδιά τσιγγάνικης καταγωγής». Μαθητές 7-9 ετών τσιγγάνικης καταγωγής πήραν συνέντευξη από συγγενείς τους που είχαν μεγαλώσει σε άμαξες. Κατέγραψαν στη συνέχεια μια σύντομη ακουστική περιήγηση για το τοπικό Μουσείο, το οποίο φιλοξενούσε τσιγγάνικες άμαξες. Εδώ είναι ένα δείγμα του [ακουστικού αρχείου](#)

Το Δημοτικό σχολείο St John του Sparkhill, στο Μπέρμιγχαμ, όπου φοιτούν μαθητές διαφορετικών προελεύσεων, σε συνεργασία με μια φιλανθρωπική οργάνωση της περιοχής, κατέγραψε προφορικές μαρτυρίες που αφορούσαν τη διατροφή. Σε δύο τάξεις της Ε΄ Δημοτικού δόθηκε μια τετράωρη εξειδικευμένη κατάρτιση και μια επιλεγμένη ομάδα μαθητών ηχογράφησε ηλικιωμένους σε ένα τοπικό σύλλογο μεσημεριανού γεύματος. Η ιστοσελίδα τους [εδώ](#).

Η κληρονομιά του αρχιτέκτονα Augustus Pugin ερευνήθηκε από μαθητές της ΣΤ΄ Τάξης τεσσάρων δημοτικών σχολείων του Μπέριμιγγαμ. Οι μαθητές μελέτησαν τον σχεδιασμό μιας καθολικής Θεολογικής σχολής όπου ο Pugin σχεδίασε το παρεκκλήσι και τους εσωτερικούς χώρους και βιντεοσκόπησαν συνεντεύξεις με το προσωπικό της σχολής και τους κατοίκους της περιοχής. Το ακουστικό αρχείο των συνεντεύξεων στο <https://pugin.org/schools/story-wood-primary-school/>

Το πρώτο στάδιο ενός προγράμματος προφορικής ιστορίας στο Καθολικό Δημοτικό Σχολείο του Αγίου Φραγκίσκου στο Melton Mowbray ήταν ένα πρωινό μνήμης όπου οι μαθητές, οι γονείς και το προσωπικό, παλιοί και νέοι, μοιράστηκαν μνήμες του σχολείου από τη δεκαετία του 1950 μέχρι σήμερα. Στο επόμενο στάδιο οι μαθητές θα συλλέξουν ατομικές συνεντεύξεις. Εδώ το [βίντεο](#) της εκδήλωσης.

Δευτεροβάθμια εκπαίδευση - Γυμνάσιο

«Check - in στην πόλη μας» από το 4^ο Γυμνάσιο Κερατσινίου. Η ομάδα πολιτιστικού προγράμματος πήρε προφορικές μαρτυρίες από κατοίκους του Κερατσινίου και με βάση αυτές δημιούργησε ηλεκτρονικό χάρτη με τα σπουδαιότερα τοπόσημα της περιοχής. Παράλληλα, διαμορφώθηκαν τέσσερις ξεχωριστές διαδρομές με παλιές φωτογραφίες αρχείων και νέες φωτογραφίες που έβγαλαν οι ομάδες των μαθητών όταν περιηγήθηκαν την πόλη. Συνέκριναν τις δικές τους διαδρομές με εκείνες των παλιότερων κατοίκων. Στο <http://oralhistorygroups.gr/mathitiko-synedrio-2019/> (2^η συνεδρία), μπορείτε να δείτε την παρουσίαση της δουλειάς τους.

«Ιστορία και Βίωμα: η Α.Ε.Κ. μέσα από προφορικές μαρτυρίες κατοίκων της Ν. Φιλαδέλφειας» από τη Β΄ & Γ΄ τάξη του 3^{ου} Γυμνασίου Νέας Φιλαδέλφειας. Οι μαρτυρίες των κατοίκων της Νέας Φιλαδέλφειας, μιας πόλης προσφύγων, περιλαμβάνουν εκτός από τις ποικίλες όψεις της καθημερινότητάς τους και την εμπειρία τους από την Αθλητική Ένωση Κων/πολιτών (ΑΕΚ) συνυφασμένη με τη ζωή της πόλης. Με αυτόν το τρόπο η ιστορία ενός αθλητικού σωματείου πορεύεται παράλληλα με την ιστορία της συνοικίας και αναδεικνύει το ιστορικό γίνεσθαι. Το βίντεο της παρουσίασης [εδώ](#)

Αγγλία. «Προφορική ιστορία και τέχνη». Οι μαθητές της Β΄ Γυμνασίου (πέντε τάξεις των 30 μαθητών) πήραν συνεντεύξεις από κατοίκους της περιοχής για τη γεωργία και τη ζωή στην ύπαιθρο. Στη συνέχεια, οι μαθητές (σε ομάδες των 10) δημιούργησαν έργα τέχνης (κεραμικά πλακάκια και πανό), όπου απεικόνιζαν γεγονότα σχετικά με τη ζωή των κατοίκων.

Στην Αγγλία, μαθητές Γυμνασίου με μεταναστευτική καταγωγή, κατέγραψαν αναμνήσεις, από τη δεκαετία του 1950, μελών μεικτών οικογενειών. Οι συνεντεύξεις αρχειοθετήθηκαν από το Κέντρο Τοπικής Ιστορίας και χρησιμοποιήθηκαν για να δημιουργήσουν ένα Βιβλίο Εργασίας και ένα DVD, το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί και από άλλα σχολεία.

Δευτεροβάθμια εκπαίδευση - Λύκειο

«Σκιές του παρελθόντος στο παρόν: συνδυάζοντας προφορικές μαρτυρίες σε ένα βίντεο για το Ολοκαύτωμα», Πρότυπο Βαρθάκειο Λύκειο. Μαθητές της Β΄ Τάξης χρησιμοποίησαν προφορικές μαρτυρίες από Εβραίους επιζήσαντες του Ολοκαυτώματος, για να δημιουργήσουν μια ταινία, με βάση ένα συγκεκριμένο σενάριο. Πήραν μέρος στον ετήσιο διαγωνισμό του Υπουργείου Παιδείας για το ολοκαύτωμα. Η παρουσίαση [εδώ](#).

«Μια ιστορία στην πόλη με το ποτάμι» από μέλη της Περιβαλλοντικής Ομάδας και του μαθήματος επιλογής «Διαχείριση φυσικών πόρων» της Α' Λυκείου του 1^{ου} ΓΕΛ Μεταμόρφωσης. Οι μαθητές χρησιμοποίησαν προφορικές μαρτυρίες, προκειμένου να ανασυνθέσουν την ιστορία της πόλης μέσα από τη συνύπαρξή της με το ποτάμι του Κηφισού, να αντιληφθούν τη σημασία του ποταμού για τη ζωή της πόλης και να φωτίσουν τον τρόπο με τον οποίο έγινε η στρεβλή και περιβαλλοντικά επιζήμια διαχείριση του ποταμού παράλληλα με την αστική ανάπτυξη. Η παρουσίαση του προγράμματος [εδώ](#)

«Μεταξουργείο-Γκάζι: Διαδρομή στο χρόνο με τα μάτια και τις λέξεις...» από μαθητές της Γ΄ Τάξης του 3^{ου} ΓΕΛ Αγίας Παρασκευής & του 2^{ου} ΓΕΛ Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης Ελληνικού. Στη σύμπραξη αυτή των δύο σχολείων παρουσιάζεται μια ιστορική διαδρομή που ξεκινά από τον 19ο αιώνα στο Μεταξουργείο και το Γκάζι . Είναι μια προσπάθεια

πρόσληψης της πόλης, των ανθρώπων που την κατοικούν και της ιστορίας τους μέσα από πολλαπλές πηγές ανάμεσα στις οποίες είναι και οι προφορικές μαρτυρίες. Μεταξύ των αφηγητών συμπεριλαμβάνεται και ένας μαθητής του 2ου ΓΕΛ Ελληνικού. Το έργο [εδώ](#)

«ΑΝΤΙΣΤΑΘΕΙΤΕ» από το 1ο ΕΠΑΛ Κορυδαλλού, Α΄ τάξη. Οι μαθητές πήραν τρεις συνεντεύξεις που αφορούσαν την περίοδο της Κατοχής και της Αντίστασης (1941-1944), καθώς και της Δικτατορίας (1967-1974) στο πλαίσιο του προγράμματος «Αντισταθείτε» της Βουλής των Ελλήνων. Η συνέντευξη του Προέδρου του Συλλόγου Εξορισθέντων-Βασανισθέντων, έλαβε χώρα σε έναν ιδιαίτερο χώρο ιστορικής μνήμης, στα πρώην κρατητήρια της ΕΑΤ-ΕΣΑ. Εδώ η παρουσίαση του [έργου](#)

Αγγλία: Οι φοιτητές του Πανεπιστήμιου Staffordshire δίδαξαν στους μαθητές της Α΄ Λυκείου του Haywood Engineering College πώς να τραβούν φωτογραφίες και πώς να κινηματογραφήσουν, τις αναμνήσεις πρώην ποδοσφαιριστών ή οπαδών ενός ποδοσφαιρικού συλλόγου Port Vale.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Στοιχεία συνέντευξης - Ημερολόγιο

..... (όνομα σχολείου)

..... (όνομα προγράμματος)

Υπεύθυνος/η καθηγητής/τρια

Αριθμός συνέντευξης	
Ημερομηνία συνέντευξης	
Τόπος συνέντευξης	
Μέσα καταγραφής	
Διάρκεια συνέντευξης	
Παραχωρητήριο	
Τεκμήρια: φωτογραφίες κτλ	
Όνομα Αφηγητή	
Όνομα ερευνητή/τών	

Ημερολόγιο

Το πλαίσιο της συνέντευξης:

- Πώς ήρθατε σε επαφή με τον/την αφηγητή/τρια;
- Πού έγινε η συνέντευξη; Περιγράψτε τον χώρο.
- Περιγράψτε τον/την αφηγητή/τρια: εμφάνιση, ηλικία, εκπαίδευση, επάγγελμα/τα, κοινωνική δράση
- Ποιες ήταν οι πρώτες αντιδράσεις του/της;
- Ήταν πρόθυμος/η να μιλήσει; Εξέφρασε επιθυμία να μείνει ανώνυμος/η;
- Παραβρέθηκαν και άλλα άτομα στη συνέντευξη;

Η διαδικασία της συνέντευξης:

- Περιγράψτε τη σχέση που αναπτύχθηκε μεταξύ σας στη διάρκεια της συνέντευξης
- Σημειώθηκε μεταβολή αυτής της σχέσης από την αρχή ως το τέλος της συνέντευξης;

- Έχετε την εντύπωση ότι ορισμένα στοιχεία της ταυτότητάς σας επέδρασαν αρνητικά ή θετικά στη συνέντευξη;
- Υπήρχαν σημεία του οδηγού για τα οποία δεν ήθελε να μιλήσει ο/η πληροφορητής/τρια;
- Για ποια σημεία ήταν πιο πρόθυμος/η να μιλήσει;
- Υπήρχαν σημεία έντασης, αμηχανίας, συγκίνησης; Πως αντιδράσατε;
- Σε ποια σημεία σκέφτεστε εκ των υστέρων ότι θα έπρεπε να είχατε χειριστεί τη συνέντευξη διαφορετικά;
- Τι μάθατε προσωπικά από τη διεξαγωγή αυτής της συνέντευξης;

Το περιεχόμενο της συνέντευξης:

- Ποια θέματα δεσπόζουν στη μνήμη του/της αφηγητή/τριας;
- Ποια σημεία της συνέντευξης φωτίζουν ιδιαίτερα το θέμα σας;
- Ποια άλλα σημεία της συνέντευξης σας φαίνονται ιδιαίτερα σημαντικά;

ΠΑΡΑΧΩΡΗΤΗΡΙΟ

Συμφωνία παραχώρησης μαγνητοφωνημένης ή/και βιντεοσκοπημένης συνέντευξης.

Την (..... ημερομηνία) μαθητές της (.....τάξη) του (.....όνομα σχολείου) στο πλαίσιο του προγράμματος (.....όνομα προγράμματος) κατέγραψαν τη μαρτυρία του/της (.....όνομα αφηγητή/τριας), με στόχο να την αξιοποιήσουν για εκπαιδευτικούς σκοπούς.

Η μαγνητοφωνημένη ή/βιντεοσκοπημένη συνέντευξη μπορεί να χρησιμοποιηθεί από το σχολείο για εκπαιδευτικούς σκοπούς στους χώρους του, σε δημόσια παρουσίαση ή στο διαδίκτυο, με την επιφύλαξη τυχόν περιοριστικών όρων που αναφέρονται παρακάτω.

Όνοματεπώνυμο:.....
Διεύθυνση:.....
Ημερομηνία,.....τόπος συνέντευξης:.....

Δήλωση: εγώ, ως αφηγητής/αφηγήτρια, δηλώνω ότι συμφώνησα να δώσω συνέντευξη και να παραχωρήσω στο σχολείο τα πνευματικά δικαιώματα της μαρτυρίας μου και να επιτρέψω τη χρήση της για εκπαιδευτικούς σκοπούς με τους τρόπους που αναφέρονται παραπάνω.

Εάν δεν επιθυμείτε να παραχωρήσετε τα πνευματικά σας δικαιώματα ή επιθυμείτε να περιορίσετε τη δημόσια χρήση της μαρτυρίας σας, παρακαλώ σημειώστε εδώ τους όρους σας:

.....

Υπογραφή αφηγητή/τριας

.....Ημερομηνία.....

Υπογραφή υπεύθυνου/ης του Σχολείου

.....Ημερομηνία.....

Παρακαλώ κυκλώστε το ΝΑΙ / ΟΧΙ

Η φωτογραφική μου απεικόνιση και το φωτογραφικό ή άλλο έντυπο υλικό που παρέδωσα έγινε στο πλαίσιο της συνεισφοράς μου στο πρόγραμμα και της συνέντευξης την οποία παραχώρησα.

Καταγραφή υλικού

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Για τη δημιουργία αυτού του φυλλαδίου συμβουλευτήκαμε:

<https://www.ohs.org.uk/advice/how-to-do-oral-history/>

<http://oralhistorygroups.gr/>

Πωλ Τόμπσον, *Φωνές από το παρελθόν. Προφορική ιστορία*, Αθήνα: Πλέθρον 2002, σελ. 238-241.

Διαδικτυακές πληροφορίες στα αγγλικά

Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση: πώς παίρνουμε μία συνέντευξη. Βλ. ένα τρίλεπτο βίντεο παραγωγής του BBC Bitesize, που παρουσιάζει τεχνικές συνέντευξης στο <https://www.bbc.co.uk/teach/class-clips-video/how-to-interview-people/zrhgwtv>

Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: βασικές αρχές δημιουργίας μιας συνέντευξης. Βλ. ένα τετράλεπτο βίντεο, παραγωγής του BBC Hands On History, στην ηλεκτρονική διεύθυνση

<https://www.bbc.co.uk/programmes/p00jkgm0>

Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: μαθητές/τριες παρουσιάζουν με podcasts τα σημεία-κλειδιά της προφορικής ιστορίας. Παραγωγή του Minnesota History Society στην ηλεκτρονική διεύθυνση

<https://www.youtube.com/watch?v=6sOmEpi2STM>

Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση: δημιουργώντας μια ταινία. Ο ιστορικός προφορικής ιστορίας και δημιουργός ταινιών Steve Humphries έχει φτιάξει για λογαριασμό του BBC education μια σειρά από 10 σύντομα βίντεο, τα οποία παρουσιάζουν το πώς φτιάχνεται μια ταινία προφορικής ιστορίας. Το πρώτο video στο: <https://www.bbc.co.uk/teach/class-clips-video/media-studies-ks2-finding-the-right-interviewee/zb9fbdm>

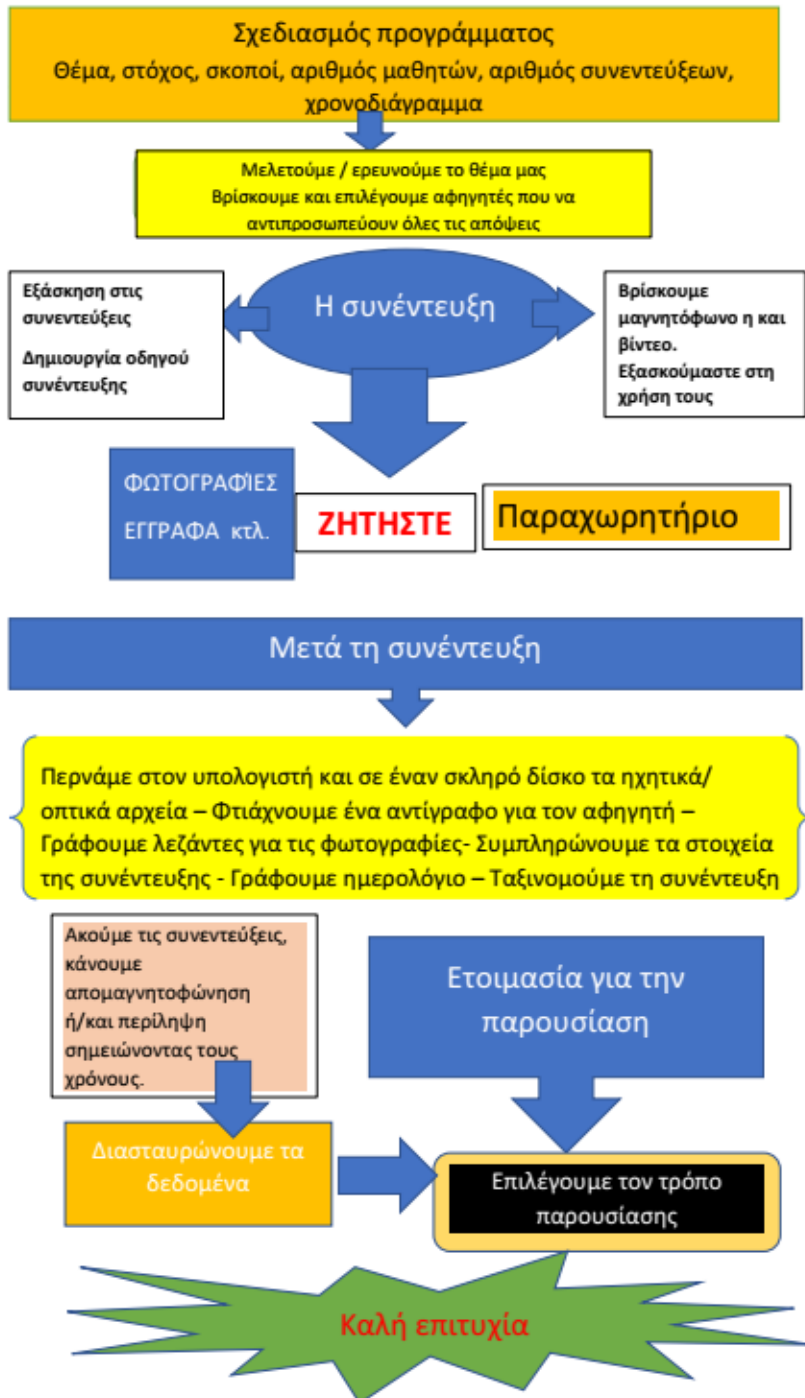
Προφορική ιστορία και δραματοποίηση: Το Reminiscence Theatre Archive περιλαμβάνει ταινίες με δραματοποιημένες αποδόσεις απομαγνητοφωνημένων προφορικών ιστοριών. Πρόκειται για «πηγή» με ευρεία θεματολογία, απ' όπου μπορούμε να αντλήσουμε υλικό κατάλληλο για όλες τις ηλικίες. <https://www.reminiscencetheatrearchive.org.uk/>

Σχέδιο μαθήματος ενός προγράμματος προφορικής ιστορίας: σχεδιασμός, προετοιμασία και πρακτικές ασκήσεις. Σε μορφή ppt, στο: [created a lesson plan](#).

Το English Heritage έχει δημιουργήσει τα δικά του «εργαλεία». Βλ.: [oral history toolkit for schools](#).

Σχετικά με τα νομικά και ηθικά ζητήματα βλ. [Legal and Ethical](#) <https://www.ohs.org.uk/advice/ethical-and-legal/>.

Συνοπτικό σχεδιάγραμμα εργασιών





Η προφορική ιστορία βοηθάει να νιώθουμε ότι η ιστορία συμβαίνει σε ανθρώπους σαν κι εμάς, σε ανθρώπους συνηθισμένους, στο οικογενειακό περιβάλλον και στην καθημερινότητα και, μ' αυτόν τον τρόπο, η ιστορία σχηματίζει τις εμπειρίες μας κι αυτό που είμαστε. Αλλά αυτό δεν περιορίζεται εκεί: προβάλλοντας τον ενεργό ρόλο των απλών ανθρώπων στην ιστορία, η προφορική ιστορία βοηθάει τους μαθητές να νιώθουν ενεργοί παίκτες στην Ιστορία, οπότε η ενασχόληση με αυτήν γίνεται πιο ευχάριστη και ουσιαστική.

Alessandro Portelli, *Storia orale come scuola*, 2006

ISBN: 978-618-85219-1-9